

فرهنگ اصطلاحات روز

فارسی - عربی

تألیف

دکتر محمد غفرانی

دکتر سید مرتضی آیت الله زاده شیرازی

با اهتمام و تنظیم:

ابراهیم اقبال

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۸۳

غفرانی، محمد، ۱۳۰۵ -
فرهنگ اصطلاحات روز فارسی - عربی / تألیف محمد غفرانی، مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی
[ویرایش ۲] - تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۱.
ص. ۳۵۹

ISBN 964-00-0119-8

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

چاپ پانزدهم: ۱۳۸۳.

۱. فارسی - اصطلاحها و تعبیرها - عربی. ۲. فارسی - واژه‌نامه‌ها - عربی. الف. آیت‌الله‌زاده
شیرازی، مرتضی، ب. عنوان.

غ ۲ / ۲۶۶۳۶ / PJ

۱۳۷۱

کتابخانه ملی ایران

۴۹۲/۷۳۶

۷۶۳/۷۶ - ۷۲م

فرهنگ اصطلاحات روز (فارسی - عربی)

مؤلفان: محمد غفرانی - مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی

به اهتمام و تنظیم: ابراهیم اقبال

چاپ چهاردهم: ۱۳۸۱

چاپ پانزدهم: ۱۳۸۳

چاپ و صحافی: چاپخانه سپهر، تهران

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ است.

ISBN 964-00-0119-8

شابک ۹۶۴-۰۰-۰۱۱۹-۸

مؤسسه انتشارات امیرکبیر تهران، میدان استقلال.

WWW.AMIR-KABIR.COM

هو العزیز

﴿ نَوَ الْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴾ (قرآن کریم)

در دفتر زمانه فتد نامش از قلم آن ملّتی که مردم صاحب قلم نداشت

(فرخی یزدی)

سیاس بی حد ایزد یکتا را که به این حقیر بی بضاعت مدد عنایت فرمود تا در پیران سر و پشت سر نهادن پنجاه سال خدمت صادقانه به فرهنگ سرزمین نیاکانم ایران عزیز توفیق یابم که فرهنگ اصطلاحات عربی - فارسی معاصر را پس از تنقیح و تجدید نظر در حجمی مضاعف به علاقمندان و خوانندگان گرامی تقدیم نمایم.

دریغ و افسوس، یار دیرین و مهربان که نویسنده را با او سالیان متمادی حُسن عهدی بود، اینک در کنار ما نیست تا شاهد مشارکت ثمربخش خود در انجام این مهم باشد.

در دلم بود که بی دوست نباشم هرگز چه توان کرد که سعی من و دل باطل بود

(حافظ)

گویی بر لوح تقدیر، چنین قلم رفته بود که جمع ما به تفریق انجامد و این سنتی است الهی.

﴿ وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴾ دکتر سید مرتضی آیت‌الله زاده شیرازی در زمانی نه چندان دور، دار

فانی را وداع گفت و به جهان ابدیت پیوست. روانش شاد و یادش گرامی باد. این ضایعه‌ی اسفانگیز می‌رفت که کار این فرهنگ را دچار وقفه گرداند.

اما به لطف و فضل حضرت حق، جوانی توانمند و دوستدار علم و ادب، آستین همت بالا زد و آمادگی خود را برای انجام این اثر ادبی، اعلام کرد. برادر فاضل ارجمند دکتر ابراهیم اقبال - اقبالش در روزگار مستدام باد - با تلاشی خستگی‌ناپذیر به تنظیم فتی فیش‌ها و نظارت بر مراحل حروفچینی، نمونه‌خوانی و چاپ جدید کتاب پرداخت، تا این نویسنده ناتوان با آرامش خاطر و فراغت بال از بآء بسم‌الله تا ثناء ثقت آن‌گونه که کاری فتی اقتضا دارد، به تصحیح و افزودن اصطلاحات بپردازم و البته از نقصان و کاستی عاری نیست اما گفته‌اند «إِنَّ الْأَعْيَافَ بِالْقَلْبِ كَقَبَلٍ يَنْتَابِلُ الْقَبْوُ».

باری این یاری را از ایشان، نشانه‌ی خلوص و صفای باطن تلقی می‌نماید. خداوند متّان به ایشان

توفیق، ارزانی بخشد. «وَ أَنْ يَتَّأَلَهُ مَقَامًا مَحْمُودًا بَيْنَ النَّاجِيَيْنِ وَ الدَّارِسِينَ فِي حَقْلِ الثَّقَافَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ»

والسلام علينا و على عباد الله الصالحين

دکتر محمد غفرانی

تهران - قلهک - شهریور ۱۳۸۱ خورشیدی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمه‌ی چاپ چهاردهم

با حمد و سپاس خداوند متعال و به لطف و توفیق ایزد متّان، فرهنگ اصطلاحات روز در قالب و تنظیمی جدید و با افزوده‌های فراوان، تقدیم علاقه‌مندان می‌شود. این اثر شناخته‌شده و مورد استفاده‌ی دست‌اندرکاران دو زبان فارسی و عربی، به صورت ابتکاری و از روی نیاز ضروری توسط دو استاد والامقام جناب دکتر محمد غفرانی و زنده‌یاد مرحوم دکتر سید مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی تألیف شده‌است. مایه‌های اولیه کتاب در خارج از کشور و همزمان با تحصیل و تدریس مؤلفان در دانشگاه‌های الازهر، قاهره و اسکندریه مصر فراهم گردید و با تدریس در دانشگاه تهران بر آن افزون گشت تا این که نیاز به چنین فرهنگی، ایشان را بر آن داشت کتاب خود را در ۱۳۵۲ ش به چاپ رسانند. این کتاب مورد استقبال و استفاده اساتید، دانشجویان، مترجمان و علاقه‌مندان دو زبان فارسی و عربی، در داخل و خارج از کشور واقع شد. به طوری که پس از مدّتی، چاپ نخستین کتاب، با مقدمه‌ی دو تن از اساتید برجسته مصری، در لبنان نیز چاپ گردید. در ارزش این فرهنگ، همین بس که طی چند سال گذشته، سیزده بار با شمارگان بالا، تجدید چاپ شده‌است. اما هر دو استاد، در طی این سی سال، در کنار تدریس و تحقیق خود که عمدتاً در مسیر آموزش زبان عربی در مقاطع مختلف و ترجمه، سپری گشته، به هر لغت و اصطلاح ضروری که برخورد کرده‌اند و یا در متون معاصر و مطبوعات عربی و رسانه‌های ارتباط جمعی و حتی اخیراً در ماهواره و اینترنت مراجعه شده‌اند، فیش برداری کرده و مجموعه‌ای بالغ بر هشتاد درصد از کتاب پیشین فراهم آوردند. در سال ۱۳۷۹ سعی بر افزودن یادداشتها بر فرهنگ خود داشتند که دست‌اجل، مهلت تنظیم دو یا سه حرف را بیشتر، به مرحوم دکتر شیرازی نداد و کار متوقف گردید. به درخواست جناب دکتر غفرانی و سید علی آیت‌الله‌زاده شیرازی (فرزند مرحوم دکتر شیرازی) قرار شد این جانب که از شاگردان و اخیراً همکاران هر دو استاد هستم و علاقه و اشتیاق هر دو بزرگوار را به این کتاب، شاهد و به ارزش آن و یادداشت‌های اضافی واقف بودم، کار تنظیم فیش‌ها را انجام دهم. در آغاز کاری نه چندان مشکل به‌نظر می‌رسید اما با ورود به آن، مشکلات متعددی بروز کرد ولی با الطاف الهی و سعی و تلاش در طول یک سال، فیش‌ها به روش قبلی کتاب تنظیم و همه آن در قالبی نو، تایپ گردید و پس از بازنگری اولیه، خدمت دکتر غفرانی تقدیم گردید و ایشان پس از مطالعه، همه کتاب را مورد

ویراستاری علمی و ادبی قرار دادند و با اعمال همه نظرات و رفع اشکالات، این مجموعه فراهم آمده است.

امتیازات

فرهنگ موجود - گذشته از جلالت قدر و جامعیت علمی مؤلفان - مجموعه‌ای سرشار از لغات و اصطلاحات معاصر در زمینه‌های مطبوعاتی، رسانه‌های گروهی، علمی، ادبی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و ... است لذا مورد استفاده هم‌ی افرادی قرار گرفته و می‌گیرد که با دو زبان فارسی و عربی در زمینه‌های مختلف سروکار دارند.

روش ابتکاری تنظیم کلمات - که آمیخته‌ای از اغلب فرهنگ‌های فارسی و عربی است و کلمه مادر را در قالب ترکیب‌های عطفی، وصفی، اضافی و جملات و ... بیان کرده است - کار یادگیری و به خاطر سپاری واژگان را آسان ساخته و آن را به صورت کتابی درآورده که سخت مورد نیاز دانشجویان و نوآموزان زبان عربی است.

ارائه یک یا چند معنی برای یک کلمه فارسی معاصر و کاربرد آن در قالب یک ترکیب و جمله؛ اشاره به لهجه‌های عربی و این‌که معادل خاص واژه‌ای در یکی از کشورهای مصر، لبنان، سوریه، عراق و ... و فصیح و عامیانه چیست؛ وجود کلمات و اصطلاحات بسیاری که در هیچ یک از کتاب‌های لغت موجود - حتی در مجموعه‌های چند جلدی - یافت نمی‌شود، از دیگر امتیازات این فرهنگ است.

ویژگی‌ها

- شیوه ابتکاری تنظیم واژگان در این فرهنگ، آمیخته‌ای از فرهنگ‌های فارسی و عربی است. لذا مبنای اصلی و کلی ترتیب کلمات براساس حروف کلمه مادر است. آن‌گاه - در صورت کاربرد و تداول - کلمه مادر در ترکیبات و جملاتی - غالباً - به این ترتیب، تنظیم شده است:

- کلمه مادر.

- کلمه مادر با «واو» عطف.

- کلمه مادر در جایگاه موصوف یا مضاف.

- کلمه مادر در جایگاه صفت یا مضاف‌الیه.

- کلمه مادر در ترکیبات به هم آمیخته پسوندی و پیشوندی.

- کلمه مادر در حالت نکره.

- کلمه مادر همراه با مصدر.

- ترکیبات فعلی و حاصل مصدری کلمه مادر.
- جمع‌های کلمه مادر.
- همچنین لازم است به نکات زیر توجه شود:
- در هر یک از موارد یاد شده، ترتیب الفبائی در حد امکان رعایت شده است.
- مشتقات هر مصدری همراه با همان مصدر آمده است.
- های معدوله در ردیف الفبائی لحاظ نشده است.
- الف مقدم بر همزه است.
- علامت «م» به معنای مقابل و «مع» به معنای معادل است.
- در آخر یا اول بعضی اصطلاحات «...» (نقطه چین) آمده است تا از تکرار خودداری شود.
- در مواردی به مناسبت تشابه کاربردی، توضیحاتی داخل پرانتز ( ) آمده است. اینک به چند

نمونه بنگرید:

- آب: ماء.

...

- آب و هوای ایران معتدل است: مَنَاحُ اِیرَانَ مُعْتَدِلٌ.

...

- آب آشامیدنی: مَاءُ الشَّرْبِ، مَاءٌ صَالِحٌ لِلشَّرْبِ.

...

- آب انار: عَصِيرُ الرُّمَّانِ.

...

- آب گرم: الْمَاءُ السَّاحِنُ.

...

- جریان آب: مَسِيرُ الْعَاءِ.

...

- آب پز: مَشْلُوقٌ.

...

- آب‌های بین‌المللی: الْمِیَاهُ الدَّوَلِیَّةُ.

یا

- آزادی: حُرِّیَّةٌ.

- آزادی اجتماعات: حُرِّیَّةُ التَّجْمَعِ.

...
- آزادی سرمایه: اِطْلَاقُ رَأْسِ الْمَالِ.

...
- آزادی فردی: الْحُرِّيَّةُ الشَّخْصِيَّةُ.

...
- سلب آزادی: اِسْتِلابُ الْحُرِّيَّةِ، كَبْتُ الْحُرِّيَّةِ.

...
- آزادیخواهی: التَّحَرُّرُ.

...
- آزادیخواهان: اَحْزَابُ، دُعَاةُ الْحُرِّيَّةِ.

یادآوری: لازم به تذکر است، برای یافتن واژه و اصطلاح مورد نظر، با توجه به ترتیب فوق و در نظر گرفتن کلمات مادر عمل شود و خصوصاً در حالت ترکیبی به واژه اول بسنده نشود.

تقدیر و تشکر

در خاتمه از مساعدت و همکاری مسئولان محترم انتشارات امیرکبیر، تشویق‌ها و پیگیری‌های سرکار خانم سودابه رهبر (همسر جناب دکتر غفرانی)، خانم سارا هاشمی (دانشجوی همکار)، خانم لیلا ایمانی (تایپیست کتاب)، کمال تقدیر و تشکر می‌شود.
نیز پیشاپیش از تذکرات اساتید، و همکاران و همه خوانندگان در جهت رفع اشکالات و برطرف ساختن نواقص، نهایت قدردانی و امتنان به عمل می‌آید.

من الله التوفيق

ابراهیم اقبال

تابستان ۱۳۸۱